

مبانی تفسیری و روش استاد مطهری در استخراج مباحث علمی از قرآن

استاد شهید مطهری هم دارای دیدگاه‌های تفسیری خاص است و هم مبانی تفسیری را در کتاب‌های مختلفی که از ایشان به یادگار مانده است، به شکل خوبی برای ارائه یک تفسیر معیار مطرح کرده است.

استاد شهید مطهری هم دارای دیدگاه‌های تفسیری خاص است و هم مبانی تفسیری را در کتاب‌های مختلفی که از ایشان به یادگار مانده است، به شکل خوبی برای ارائه یک تفسیر معیار مطرح کرده است.

حجت‌الاسلام و المسلمین حسین علوی‌مهر، عضو هیئت علمی جامعه المصطفی (ص) العالمیه و مدیر گروه تفسیر و علوم قرآن، در گفت‌وگو با خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا)، به بیان نکاتی در مورد مبانی قرآنی اندیشه استاد شهید مطهری و استفاده‌های ایشان از قرآن در مباحث علوم انسانی پرداخت.

علوی‌مهر عنوان کرد: یکی از شخصیت‌های بارزی که می‌توانیم ایشان را به عنوان یکی از مفسران اسلامی معرفی کنیم استاد شهید مرتضی مطهری است. استاد هم دارای دیدگاه‌های تفسیری خاص است و هم مبانی تفسیری را در کتاب‌های مختلفی که از ایشان به یادگار مانده است، به شکل خوبی برای ارائه یک تفسیر معیار مطرح کرده است.

مبانی تفسیری استاد مطهری

وی به چند مورد از مبانی تفسیری استاد مطهری که در کتاب‌های مختلف از جمله کتاب معروف ایشان با عنوان «آشنایی با قرآن» مطرح شده اشاره کرد و از آن جمله گفت: یکی از مبانی‌ای که استاد در کتاب‌های مختلف از جمله در کتاب آشنایی با قرآن مطرح می‌کند، بحث حجیت ظواهر قرآن است. برخی مفسرین معتقد به عدم حجیت ظواهر قرآن هستند که این استاد بزرگوار در جاهای متفاوتی به نقد این تفکر پرداخته است.

علوی‌مهر نکته دوم در مبانی تفسیری استاد شهید مطهری را در مورد «معیار بودن قرآن برای روایات»، مطرح کرد و گفت: یکی از ابعاد دین ما یا یکی از منابع دین ما سنت است و سنت هم به نوبه خود دارای حجیت است اما از نظر استاد اگر ما روایات را شارح قرآن می‌دانیم، سنت و روایتی قابل قبول است که اگر عرضه بر قرآن کریم شود قرآن آن را بپذیرد.

رئیس انجمن قرآن‌پژوهی حوزه افزود: ما یکی سری روایات به عنوان «روایات عرض الاخبار علی الکتاب» داریم که گویای این هستند که روایات باید بر قرآن کریم عرضه شوند و صحت و سقم آن‌ها توسط قرآن مورد تأیید قرار بگیرد.

وی یکی دیگر از مبانی استاد مطهری در زمینه قرآن را بحث الهی بودن متن قرآن دانست و اظهار کرد: ایشان در کتاب‌های متعددی از جمله آشنایی با علوم اسلامی و کتاب آشنایی با قرآن این بحث را با این استدلال مطرح کرده است که متن قرآن کریم جز از جانب خداوند متعال از جانب کس دیگری نمی‌تواند باشد و حتی پیامبر اسلام (ص) هم نقشی در اصل متن قرآن کریم ندارد. از نظر ایشان هم قرآن و آیات آن گویای این مطلب است و هم معجزه بودن خود قرآن که در قالب تحدی مطرح شده است، بیانگر این مطلب است. در واقع اندیشه تحدی به اثبات می‌رساند این را که هیچ کتابی مانند قرآن کریم الهی نیست و باید الهی باشد.

نسبت میان قرآن و علوم در اندیشه استاد مطهری

علوی‌مهر در بخش دیگری از این گفت‌وگو به تبیین نسبتی که میان قرآن و علوم در اندیشه استاد مطهری برقرار است پرداخت. وی با اشاره به منشأ کتاب «جامعه و تاریخ» استاد مطهری پس از مباحث شهید صدر در مورد سنت‌های اجتماعی، برای روی آوردن حوزه‌های علمیه به مباحث جامعه‌شناسی و سرعت فزاینده‌ای که به این توجه بخشید و همچنین مباحثی که استاد در مورد اقتصاد اسلامی داشته اند، گفت: یکی از ویژگی‌های استاد شهید مرتضی مطهری طرح مباحث علوم انسانی و توجه به مباحث مورد نیاز انسان بوده است که امروزه در قالب علوم انسانی مطرح است. ایشان فعالیت‌های ارزنده‌ای داشته است اعم از آن چه که در سخنرانی‌های ایشان و در نوشته‌های ایشان وجود دارد و به مباحث علوم انسانی و به طور کلی علوم پرداخته‌اند.

این مدرس حوزه و دانشگاه با اشاره به این مطلب که استاد مطهری در طرح مباحث علمی بر اساس قرآن، مبانی قابل توجهی را ارائه دادند، عنوان کرد: یکی از آن مبناها این است که قرآن اشارات علمی دارد و دارای اشارات علمی است. با توجه به این نکته که حرکت علمی در میان مسلمانان به واسطه قرآن کریم آغاز شده است و ایشان در واقع نخستین شهر علمی را مدینه و مراکز آن را مساجد و معلم آن را پیامبر اسلام (ص) می‌دانند.

علل رشد علمی مسلمانان

علوی‌مهر افزود: استاد مطهری علل رشد علمی مسلمانان را در چند چیز مطرح می‌کند: یکی مسئله تشویق قرآن به فراگیری علم و دانش است، دوم سرزنش قرآن نسبت به کسانی که از علم دور هستند و سومین نکته هم بحث اشارات علمی قرآن است. خود ایشان هم از میان مباحث علوم تجربی در قرآن کریم به موضوعاتی می‌پردازند.

مدیر گروه تفسیر و علوم قرآن جامعه المصطفی (ص) عنوان کرد: به طور کلی استاد شهید معتقد هستند که اگر چه تمام علوم در قرآن کریم نیامده و نیز قرآن به فرضیات و نظریات به شکل رایجی که در علوم تجربی هست نپرداخته است، اما این گونه نیست که با علوم تجربی و علوم انسانی بیگانه باشد. لذا قرآن کریم در برخی مواقع به مباحث علمی اعم از علوم انسانی و علوم تجربی

پرداخته است.

وی با اشاره به برخی از مباحث مربوط به علوم تجربی که استاد شهید مطرح کرده‌اند، گفت: بحث زوجیت در قرآن کریم بر اساس آیه هفتم از سوره مبارکه شعراء، مسئله جنین‌شناسی، بحث حرکت خورشید و حرکت زمین و بطلان هیئت بطلمیوسی از نظر ایشان بر اساس قرآن و بحث قانون جاذبه زمین با استفاده از آیه دوم سوره رعد، از جمله مواردی هستند که ایشان مورد توجه قرار می‌دهد.

اهداف بیان آیات علمی در قرآن کریم از نظر استاد مطهری

وی در مورد اهداف بیان آیات علمی در قرآن کریم از نظر استاد مطهری بیان کرد: استاد شهید با استمداد از آیات قرآن یکی از هدف‌های مهم مطرح شدن علوم تجربی در قرآن کریم را تقویت خداشناسی می‌داند؛ که از آن جمله ما می‌توانیم به آیاتی که مربوط به آفرینش انسان است و یا آیاتی که مربوط به حرکت باده‌ها و ابرهاست و در سوره روم آیه 46 آمده است و قدرت خداوند را می‌رساند اشاره کنیم. مسئله انگشت نگاری و شناخت خداوند متعال و پی بردن انسان به معاد نیز بحثی است که ایشان ذیل آیات سوم و چهارم سوره قیامت مورد توجه قرار می‌دهد. همچنین ایشان بحثی هم حول این تعبیر قرآن دارد که آب منشأ حیات است و بر همین اساس به بحران جهان معاصر در زمینه آب می‌پردازند.

روش استخراج مباحث علمی از قرآن از نظر استاد مطهری

علوی‌مهر نکته دیگر در این رابطه را روش استخراج این مباحث علمی از قرآن دانست و بیان کرد: از میان دیدگاه‌های موجود، استاد مطهری روش استخدام را در تفسیر و استفاده از قرآن کریم در نظر دارد که این بحث خود به عنوان یک مینا مطرح است. وی اظهار کرد: ایشان به روش استخدام علوم برای فهم بیشتر قرآن کریم قائل هستند. چون دو نظریه دیگر هم ما در این رابطه داریم؛ یکی نظریه استخراج و دیگر نظریه تطبیق یا تحمیل رأی، که از میان این سه نظریه بهترین نظریه همین نظریه استخدام است.

این محقق و پژوهشگر با اشاره به توجه استاد شهید مطهری به مباحث روان‌شناسی و انسان‌شناسی از نظر قرآن، گفت: ایشان به بهداشت روان انسان توجه خاصی دارند و معتقدند که چگونه ممکن است که قرآن کتابی باشد بی توجه به علم روان‌شناسی و حال آن که مسئله روح که مهمترین بعد آفرینش انسان است بسیار در قرآن مورد توجه قرار گرفته است. به بیان ایشان هم بحث آرامش روانی انسان هم خود بحث آفرینش روح و هم عواملی که باعث آرامش روانی انسان می‌شوند مانند عبادت و توجه به خدا مواردی است که استاد شهید مطهری به آن اشاره کرده است.

فطرت و تربیت؛ دو مبنای استاد مطهری در زمینه انسان‌شناسی

وی مورد توجه استاد مطهری به مباحث انسان‌شناسی نیز بیان کرد: ایشان توجه ویژه‌ای به مباحث انسان‌شناسی روز دارد و در تقابل با نظریات غربی که با یک نگاه تجربی و مادی به انسان توجه دارند استاد مطهری انسان‌شناسی را از حالت مادی خارج کرده و انسان‌شناسی‌ای در راستای معنویت و رسیدن به سعادت مطرح می‌کند و در این رابطه حقیقت وجودی انسان، ابعاد وجودی انسان، بحث سرشت و فطرت انسان را مورد توجه قرار می‌دهد. ایشان انسان را مانند یک ماشین فرض کردن و از معنویات جدا شدن را باطل می‌داند و برای انسان با توجه به آیات قرآن جایگاه ویژه‌ای قائل هستند.

علوی‌مهر با بیان این که محور انسان‌شناسی استاد مطهری بر دو امر فطرت و تربیت بنا شده است، عنوان کرد: استاد مطهری بر این اساس که انسان موجودی است اصلاح‌پذیر و دارای قابلیت تربیت شدن و رشد و تکامل و این که این امر هم بر اساس فطرت و سرشتی که خداوند در درون انسان قرار داده است و محور آن خداجویی و حقیقت جویی است صورت می‌پذیرد، انسان‌شناسی خود را مطرح می‌کند. استاد مطهری هم کتاب مجزایی با عنوان فطرت دارد و هم مباحث زیادی را هم از جنبه‌های مختلف درباره تربیت مطرح کرده است.